

TIL VA MADANIYAT

ISSN 2181-922X

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2024 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2024 Vol. 1

www.navoiy-uni.uz
www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov

Bosh muharrir o'rinbosari: Nodir Jo'raqo'ziyev

Mas'ul kotib: Ozoda Tojiboyeva

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farhod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ulvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova, Ziyoda Teshaboyeva.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Uşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali - lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi - ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editor in Chief: Nodir Jurakuziev

Executive secretary: Ozoda Tajibaeva

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova, Ziyoda Teshabaeva

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

"Uzbekistan: Language and Culture" is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Нозлия Нормуродова

Теоретические вопросы антропоцентризма в контексте развития современной лингвистической науки.....6

Muqaddas Abdurahmanova

O'zbek va turk tillaridagi leksik omonimlarni lingvokognitiv aspektda tadqiq etish asoslari.....26

Elçin İbrahimov

Günümüzde Türk Devlet ve Topluluklarında Ortak İletişim Dili Sorunu...44

Eldar Asanov

Turk-run bitiklari ilk o'rta asrlar O'rta Osiyo turklarida ijtimoiy status, ijtimoiy notenglik va xotira kategoriyalarini tushunish manbasi sifatida.....57

Hasamuddin Hamdard

Afg'oniston o'zbek tili va adabiyotiga matbuotning ta'siri.....77

Adabiyotshunoslik

Oybarchin Abdulhakimova

Abdulla Oripov lirik konsepsiyasining adabiy-estetik muhit bilan mushtarakligi.....85

Mahira Hajiyeva

Ufq tushunchasi hamda adabiyotda utopik va distopiya tushunchalarining kesishishi.....100

Sotsiologiya. Psixologiya

Sabohat Kalanova

O'zgaruvchan jamiyatda avlodlar almashinuvi jarayonlarining differentsiatsiyasi.....112

Tarix. Manbashunoslik

Azizullah Aral

Qadim Xurosondagi Navoiy obidalarining bugungi ko'rinishi.....124

CONTENT

Linguistics

Nozliya Normurodova

Theoretical Issues of Anthropocentrism in the Context of the
Development of Modern Linguistic Science.....6

Muqaddas Abdurahmanova

Basics of Research of Lexical Homonyms in the Uzbek and Turkish
Languages in the Linguocognitive Aspect.....26

Elchin Ibrahimov

The Problem of Common Communication Language in Turkish
State and Community Today.....44

Eldar Asanov

Old Turkic Inscriptions as a Source for Understanding the
Categories of Social Status, Social Inequality, and Memory
among Early Medieval Turks in Central Asia.....69

Hasamuddin Hamdard

The influence of the Press on the Uzbek Language and Literature of
Afghanistan.....77

Literature

Oybarchin Abdulhakimova

The commonality of Abdulla Oripov's lyrical Conception with the
literary-aesthetic environment.....87

Mahira Hajiyeva

Concept of Horizon and the Intersection of Utopian and Dystopian
Visions in Literature.....100

Sociology. Psychology

Sabohat Kalanova

Differentiation of Processes of Generational Exchange in a
Changing Society.....112

History. Source studies

Azizullah Aral

Today's View of Navoi Monuments in Ancient Khorasan.....124

ADABIYOTSHUNOSLIK
LITERATURE

Abdulla Oripov lirik konsepsiyasining adabiy-estetik muhit bilan mushtarakligi

Oybarchin Abdulhakimova¹

Abstrakt

Maqolada Abdulla Oripov estetik qarashlari takomilida ulug' salafarlari va zamondoshlari hamda adabiy davrasining ta'siri tadqiq qilingan. Shoir Abdulla Oripov adabiy-estetik konsepsiyasi Cho'lpon va Abdulla Qodiriydan Usmon Nosir va G'afur G'ulomgacha, Oybek va Hamid Olimjondan Mirtemir va Erkin Vohidovgacha bo'lgan salafarlari va davradoshlari poetik olami bilan chambarchas bog'liq ekani tahlillar asosida dalillangan. Shoirning ijodiy an'analarni yangilagani va takomilga yetkazgani, she'riyatimizni yangi obraz va tashbehlar, badiiy kashfiyotlar bilan boyitgani, ijodda maktab yaratgani asoslangan.

Kalit so'zlar: *badiiy-estetik tafakkur, ijodiy an'ana, sintez, adabiy-estetik qarash, badiiy talqin, ijod laboratoriyasi, differensial munosabat, poetik kashfiyot.*

Kirish

Abdulla Oripov – fenomenal ijodkor. U yangi zamon o'zbek she'riyatini badiiy-estetik tafakkurning yetib bo'lmas ufqlariga yuksaltirdi. Lekin bu fazilatlar Xudo bergan iste'dodni kamolga yetkazish uchun salafarlar ijodiy an'analarni o'rganish, asarlarida milliy poetik tafakkurda o'zigacha erishilgan yutuqlarni sintez qilish zaruratini istisno etmaydi. Zamonamizning buyuk shoiri Abdulla Oripov adabiy-estetik qarashlari takomili, shu jihatdan, Cho'lpon, Oybek va Mirtemirdan Erkin Vohidovgacha bo'lgan davradoshlari poetik olami bilan chambarchas bog'liqdir.

¹Abdulhakimova Oybachin Nurboy qizi – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

E-pochta: abdulhakimovaoybachin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2428-7547

Iqtibos uchun: Abdulhakimova, O.N. 2024. "Abdulla Oripov lirik konsepsiyasining adabiy-estetik muhit bilan mushtarakligi". *O'zbekiston: til va madaniyat* 1: 87 – 99.

Asosiy qism

Cho'lpon milliy she'riyatni yangilagan ijodkorlardan. Shak-shubhasiz, Abdulla Oripov ham Cho'lpon ijodini yuqori baholaydi, uning she'riyatdagi an'analarini o'rganadi, takomilga yetkazadi. "Adolat ko'zgusi" she'rida Cho'lpon qismatiga ishora qilib yozgan mana bu satrlari ham ushbu fikrni tasdiqlaydi:

*Garchi barchamizga taqdir hukmron,
Garchi teng qoshida chinordir, xasdir,
Pushkin atalmagay har bitta qurbon,
Har bir qamalgan ham Cho'lpon emasdir...*

Ayni bir she'rda ikki ijodkor nomi orqali Abdulla Oripov mumtoz she'riyatga xos talmeh san'ati imkoniyatidan mahorat bilan foydalanadi. Biri rus she'riyatining atoqli namoyandasi Pushkin bo'lsa, ikkinchisi o'zbekning ulug' shoiri Cho'lpondir. Shoir taqdir mezonini ayni shu ikki buyuk ijodkor nomi bilan bog'liq holda talqin etadi. Taqdir kimga nimani ravo ko'rishi odamzod anglashi qiyin bo'lgan sinoat. Chunki taqdir oldida chinor ham, xas ham tengdir. Lekin yana bir oydin haqiqat shundan iboratki, ijodkor va shaxs sifatida Pushkin yoki Cho'lpon darajasiga yetish hammaga ham nasib etavermaydi. Abdulla Oripov bu ikki shoirning fojeiy qismatiga ishora qilish orqali bashariyat badiiy-estetik tafakkuri takomilida ularning o'rni beqiyos ekanini san'atkorona ifoda etadi.

Shoirning "Olomonga" she'rida "Cho'lpon otilganda qayoqda eding?", degan misra bor. Ijodkor asarlarining istiqlolgacha bo'lgan nashrlarida bu satrda Cho'lpon o'rnida ispan shoiri Lorka ismi bo'lgan. Abdulla Oripov buning sabablarini quyidagicha izohlaydi: "Dastlabki nashrlarda "Lorka otilganda qayoqda eding?" degan jumla bor edi. Kuppa-kunduz kuni buni o'zim o'sha joyga tuflab yopishtirib qo'yanman. Chunki u yerda Cho'lponning nomi o'tmagan va bu olomonchilik bitta xalqqa bog'lanib qolmasin, u butun yer yuzida bor, deyishgan. Shundan keyin Ispaniyaning Lorkasini o'sha joyga qo'yanman. Aslida, bu yerda gap olomon haqida ketyapti va O'zbekiston misolida. Shunday ekan, bu yerda Lorkaga nima bor? Shuning uchun Cho'lpon o'zining joyiga qaytib keldi... Men bu yerda ulug' xalqimga tanbeh berish niyatida emasman, bunday darajaga hech kim chiqqan emas. Men ham bunga hech qachon da'vo qilmayman. Lekin shu xalqning obro'sini to'kadigan olomonchilikning oldini olish kerak, deb o'ylaganman" [Oripov 2014, 239-240].

Abdulla Oripov she'rlarida millatparvar shoir Cho'lponni

bu qadar ehtirom bilan tilga olishi, uning ijodini teran bilishi natijasidir. Cho'lpon "Xalq dengizdir, xalq to'liqdir, xalq kuchdir", deya xalqning qudratini o'ziga xos badiiy talqin etgan bo'lsa, Abdulla Oripov siyosiy qatag'onlar, mafkuraviy tazyiqlar natijasida shakllangan olomonchilik ruhiyatidan iztirob chekkan va olomonning xalq bo'lishini orzu qilgan edi. Cho'lpon erklik yulduzi haqida yozib, uni "tutqun ellar uchun samo qunduzi" deya ta'riflagan edi. Go'ristonday qorong'i, zim-ziyo bo'shliqda adashgan yo'lchi timsolida istibdod zulmatida yo'lsiz qolgan ona Turkistonni tasvirlab, uch-to'rtta yulduzning o'chmasdan yarqirab nur sohib turishini qutulish tongidan mujda deya qabul qilgan hamda milliy ozodlik orzusini badiiy talqin etgan edi. Abdulla Oripov esa bu obrazga ko'p murojaat etishi omillarini: "Janubda, bulutsiz qop-qora osmonda yulduzlar charaqlab ko'rinadi. Butun ruhimni, qalbimni maftun qilgan o'sha manzaralar. Yulduzlarning o'zi hamisha, hamma xalqlarda poeziyaning asosiy qahramoni, obrazi bo'lgan", deya izohlagan edi. Shoirning ko'kdagi yulduzlarni Ulug'bek ko'zidagi yoshga mengzagani zamirida ham teran mohiyat mujassam. Alqissa, ikki ulug' shoir ijodida bir-birini mutlaq takrorlamaydigan bunday parallellizmlar ko'p ekani zamirida Abdulla Oripovning Cho'lpon ijod laboratoriyasini chuqur bilishi, ulug' salafi tajribalarini o'rgangani holda yangi badiiy kashfiyotlar qilgani bilan izohlash mumkin.

Abdulla Oripov adabiy-estetik qarashlari takomilida o'zbek adabiyotining ulkan namoyandasi, o'zbek romanchiligining asoschisi Abdulla Qodiriy ijodi ham o'ziga xos o'ringa ega. Shoirning "Abdulla Qodiriy xotirasiga", "Abdulla Qodiriyning so'nggi sabog'i", "Qodiriy" she'rlari buning yaqqol dalilidir. "Abdulla Qodiriy xotirasiga" she'rida shoir, jumladan, mana bunday yozadi:

*Azaliy haq gapni yashirmoq nechun,
Zavol yo'q eng asl iste'dod uchun.
Agarda koinot tegirmon bo'lib,
Olamni yanchsa ham qolgay u butun.*

Badiiy ijodning asosi asl iste'dod ekani haqidagi adabiy-estetik konsepsiya she'rning mohiyatini tashkil etadi. Asl iste'dod uchun zavol yo'qligini shoir teran hayotiy haqiqatni badiiy haqiqatga aylantirish orqali asoslaydi. Ya'ni shoir nazdida, koinot tegirmon bo'lib olamni yanchganda ham asl iste'dod butun qoladi, u zavol bilmaydi.

"Abdulla Qodiriyning so'nggi sabog'i" she'rida:

Biringiz Otabek, biringiz Kumush,

*Doim yashnab tursin sevgingiz bog'i.
Haqiqiy muhabbat bilmasin so'lish,
Ustoz Qodiriyning bu ilk sabog'i -*

kabi misralarni yozar ekan, shoir "O'tkan kunlar" romanidagi Otabek va Kumush obrazlari misolida sevgi bog'i doim yashnab turishi, haqiqiy muhabbat so'lish bilmasligi zarurat ekani haqidagi hayot falsafasini betakror badiiy talqin etadi. Ushbu hayot falsafasi Qodiriyning so'nggi sabog'i ekaniga urg'u beradi. Umuman, falsafiy tafakkurni obrazlar vositasida ifodalash va o'z navbatida, poetik obrazni hayot falsafasi bilan mutanosib tasvirlash Abdulla Oripov she'riyatining asosini tashkil etadi. Quyidagi satrlar ham ushbu fikrni tasdiqlaydi:

*Adib yuragida alamlar qat-qat,
Lekin bittasi bor, o'chmasdir dog'i.
Jonni tik ozodlik yo'lida faqat,
Bu esa ustozning so'nggi sabog'i.*

She'rning ikkinchi bandida ozodlik ruhi Abdulla Oripov badiiy-estetik idealining asosini tashkil etishi o'z ifodasini topgan. Ayni shu ijodiy niyatni poetik suvratlantirish uchun shoir Abdulla Qodiriy yuragidagi qat-qat alamlardan so'z ochadi. Lekin ulardan biri - ozodlik yo'liga jonni tikish zarurligi adibning so'nggi sabog'i sifatida talqin qilinadi. Adabiyotshunos Jabbor Eshonqulning: "Abdulla Qodiriy Vatan ozodligi, elning ravnaqi, millat o'zligini anglash yo'lida jonini fido qilgan, boqiy va o'lmas asarlar yaratgan adibdir" [Eshonqulov 2021, 153], degan so'zlari she'rdagi talqin bilan uyg'undir. Abdulla Qodiriy asarlaridagi Vatan va millatga muhabbat talqini Abdulla Oripov she'riyatida yangi badiiy kashfiyot darajasiga yuksalgani ham bu ikki buyuk iste'dod egasi ijodiy qismatida yaqinlik borligi isbotidir.

Abdulla Oripov badiiy-estetik tafakkuri takomilida nasriy asarlari, ayniqsa, hikoyalari bilan o'zbek adabiyoti rivojiga ulkan hissa qo'shgan Abdulla Qahhorning ham ta'siri bor. Shoir "Abdulla Qahhor" she'rida yozuvchi ijodiga bo'lgan differensial munosabatini betakror poetik ifodalaydi:

*Yo'llar ortimizda qolar edilar,
Sahrolar qolardi cheksiz, betakror.
Nega ular cheksiz, desam dedilar:
Bu yerdan o'tgandi Abdulla Qahhor.

Yo'llar ortimizda qolar edilar,
Cho'qqilar qolardi yuksak va qator.*

Nega ular yuksak, desam dedilar:

Bu yerdan ham o'tdi Abdulla Qahhor [Oripov 2014, 86].

She'rning ushbu dastlabki bandidagi "sahrolar" obrazi zamirida shoir ijodiy niyati o'ziga xos ifodalangani kuzatiladi. Bu obraz vositasida Abdulla Qahhor yashagan davrning murakkabligi, uning ba'zan davr tazyiqlariga bo'ysunishga majbur bo'lgani tagmatnda mahorat bilan talqin qilingan. Keyingi bandda esa ana shunday ziddiyatli zamonda ham yozuvchi o'zidan boy adabiy meros qoldira olgani "cho'qqilar" obrazi vositasida tasvirlangan.

Shoir ustoz adib shaxsiyati va ijodiga doir qarashlarini she'rlarida obrazli ifodalash barobarida adabiy maqolalarida uning asarlariga haqqoniy baho bergani e'tiborga loyiqdir. Abdulla Oripov: "Ustoz Abdulla Qahhor prozamızning eng baquvvat chinorlaridan biri edi. Lekin, ayni vaqtda, u zot she'riyatni ham g'oyat nozik tushunardi. Abdulla aka yoshligida ko'plab, aksar hajviy muxammaslar yozib e'lon qilganligini men keyinchalik bilganman. Men nasrda biror narsa yozmagan bo'lsam-da, doimo Abdulla Qahhorning shogirdi sanalardim. Demak, ustoz va shogirdlik ijodiy saboqlardan tashqari, dunyoqarashlar hamohangligi bilan ham belgilanar ekan" [Орипов 1988, 71]. Ushbu e'tirof zaminida shoir zamonasining ulug' yozuvchiga bo'lgan ehtiromi, shuning qatorida, uning adabiy-estetik olamiga xos xususiyatlarni nechog'lik nozik idrok etishi o'z ifodasini topgan. Shu o'rinda akademik Matyoqub Qo'shjonovning: "Abdulla Qahhor hayotiy hodisa va voqealarning mohiyatini chuqur anglaydigan san'atkorlar metodini egallagan yozuvchilardan" [Қўшжонов 2018, 92] degan fikrlari Abdulla Oripov qarashlari bilan hamohang ekanini ta'kidlash kerak.

Abdulla Oripov XX asr o'zbek adabiyotining yana bir zabardast namoyandasi G'afur G'ulom ijodidan ham ilhom olgan. Shoirning ustoz ijodkorga bag'ishlab yozgan "Alvido ustoz" va "Nutq" kabi she'rlari ushbu fikrni tasdiqlaydi. Bundan tashqari, shoir "O'zbekiston", "Bahor" hamda Hamid Olimjonga bag'ishlab yozgan she'rlarida ham G'afur G'ulomni hurmat bilan yodga oladi. Jumladan, "Alvido, ustoz" nomli she'rida:

*So'qir yovuz o'lim, ming dod dastingdan,
Zulmatday kirdingmi she'r maydoniga.
Ajaj, sen nayzangni sanchdingmi chindan
O'zbek she'riyatni pahlavoniga, -*

deya, ustozining o'limi adabiyot uchun katta yo'qotish bo'lganini, u yashab o'tgan davr murakkab ekanini obrazli tasvirlaydi. "So'qir

yovuz o'lim" – bu o'rinda qo'llangan sifatlovchi va sifatlanmish shoir ko'nglidagi iztirob kuchini to'laqonli ifodalagan. "She'r maydoni", "ajal nayzasi", "she'riyat pahlavoni" kabi istioralar fikrning badiiy-estetik quvvatini ta'minlash barobarida muallif ijodiy niyatining ta'sirli talqiniga xizmat qilgan.

*Dardli musiqalar, ingrangiz bir-bir
O'zing ham yig'la, ey, dilda qotgan g'am.
Yorug' bu olamda bormikan, axir
Shoir vafotidan ortiqroq motam!*

Bu misralar orqali, birinchidan, ijodkor nechog'liq og'ir bir davrda yashagani anglashilsa, ikkinchidan, ulug' shoirlarning o'limi haqiqiy motam ekani ta'sirli ifodalangan. Shoirning: "G'afur G'ulom o'z safdoshlari qatorida g'oyat ziddiyatli, tahlikali bir davrda yashab o'tdi", degan fikrlari bilan mazkur she'rdagi tasvir o'rtasida kuchli hayotiy va badiiy-estetik yaqinlik borligi kuzatiladi.

Abdulla Oripov "O'zbekning o'z shoiri" maqolasida: "G'afur G'ulom chindan ham ulug' zakovat egasi edi. Buning isboti shoirning jo'shqin va dono she'riyati, buning isboti – G'afur G'ulomning tug'ma tafakkur sohibi ekanligi, buning isboti G'afur G'ulomning hech bir adibnikiga o'xshamaydigan chinakam milliy xalqchil prozasi – nasriy asarlaridir", deya adibning serqirra ijodkor ekanligi, jo'shqinligi va donoligi bilan boshqalardan ajralib turishini ta'kidlaydi. "Nutq" she'rida Abdulla Oripov:

*G'afur G'ulom – buyuk shoir, faylasuf, hakam.
G'afur G'ulom adib, notiq va sohib surur –*

deya shoirni ko'p qirrali ijodkor sifatida ulug'laydi.

Ikki buyuk shoir falsafiy tafakkuridagi bir-birini takrorlamaydigan uyg'unlik vaqt falsafasi talqinida, ayniqsa, yaqqol kuzatiladi. G'afur G'ulom: "Har lahza zamonlar umridek uzun, Asrlar taqdiri lahzalarda hal. Umrndan o'tajak har lahza uchun Qudratli qo'l bilan qo'yaylik haykal", deya vaqtni lahza bilan o'lchab, uni mazmunli o'tkazishga doir ko'lamli falsafiy fikrni yuksak badiiyat bilan ifoda etgan bo'lsa, Abdulla Oripov: "Payt kelar, va'daning qimmatini qolmas, Muhlat bermas u dam to'lgan paymona. O'tgan bir oningni qaytara olmas, Na ko'z yosh, na afsus va na bahona" tarzida umrning har bir onini g'animat bilish zaruratini ohorli poetik xulosa darajasiga ko'tariladi. Bunday misollar Abdulla Oripov tafakkuri salafлари ijod bulog'idan suv ichgan bo'lsa ham, lekin ular an'analarini takrorlamay, o'ziga xos poetik yuksaklikka erishgani dalilidir.

Abdulla Oripov shoir, yozuvchi, adabiyotshunos olim Oybek

ijodiy laboratoriyasidan ham munosib saboqlar olgan. Shoirning bu ulug' adib haqidagi she'rlarida ham, maqolalarida ham unga bo'lgan chuqur ehtiromi yaqqol sezilib turadi. "Oybek haqida qo'shiq" she'rida:

*Har kalimang ma'rifatning
Ufqida oydek to'lib,
El aro topding sharaf sen,
Ustoz Oybek bo'lib -*

deb yozar ekan, uning ijodiy salohiyatiga yuksak baho beradi. Ulug' ustoz asarlaridagi har bir so'zni ma'rifat ufqidagi to'lin oyga qiyoslaydi. Shoir she'rning davomida Oybekning sha'n hayoti xayr-u soflikdan nishon ekani, she'rlari e'tiqod iymon nuri bilan yo'g'rilgani, yozuvchining goh Navoiy, goho Torobiy va Yo'lchi singari adabiy qahramonlari ila suhbat qurishi, milliy adabiyotga el-u yurt mangu rizo bo'ladigan darajada xizmat qilgani, nomi asrlar so'ngidan sado berishi haqida yozadi.

Oybekning hayot va ijod yo'li, shaxs va ijodkor sifatidagi fazilatlarini o'zaro mutanosib ekanini mana bu tarzda e'tirof etadi: "Oybek bizga g'oyat ulkan va ibratli ijodiy, insoniy meros qoldirdi. Bu merosning eng muhim jihatlari nimalardan iborat? Oybekning butun ijodi uning hayoti kabi ezgulik bilan, insonga mehr-muhabbat bilan yo'g'rilgandir. Oybek qahramonlari eng ezgu ideallar uchun jangga kiradilar. Halollikni tayin etish uchun fidoyilik ko'rsatadilar. Xalq baxt-u saodati uchun kurashadilar" [Oripov 1988, 69]. Shu o'rinda Oybek singari Abdulla Oripov siymosida ham yuksak iste'dod va bemsiz odamiylik uyg'unlashib ketganini ta'kidlash kerak. Buyuk Navoiy obrazini Oybek nasrda nechog'liq yorqin va mukammal tasvirlagan bo'lsa, Abdulla Oripov she'riyatda shunchalik ta'sirli suvratlantirdi. Oybekning "O'zbekiston" she'rida O'zbekiston o'z zamonasi va yaqin o'tmish qiyosi vositasida vash etilgan bo'lsa, Abdulla Oripovning "O'zbekiston" qasidasida ona Vatanimizning kechmishi va buguni bor murakkabligi bilan betakror poetik tasvirlanadi. Boshqacha aytganda, Abdulla Oripov Oybek ijod laboratoriyasidan saboq olish barobarida badiiy ijodda uning an'alarini takomilga yetkazadi, yangi badiiy kashfiyotlar bilan boyitadi, poetik tafakkurning yangi darajasiga ko'taradi.

Abdulla Oripov ijodiy salohiyati takomilida latif lirik asarlar muallifi Hamid Olimjon adabiy merosining o'rni alohida. Shoirning ustoziga bag'ishlab yozgan "Hamid Olimjon xotirasiga" she'ri ushbu fikrni tasdiqlaydi:

*Yetimtov bag'ridan chiqqan navqiron,
Siz bu – she'rimizning eng jarang sasi.
Sizning satringizda qurmish oshyon
Uchirma qush kabi she'r ilohasi.*

Shoir Hamid Olimjonni she'riyatning "jarangdor ovozig", she'rlarini esa "Vatan qurgan qushga" o'xshatadi. Ustoz ijodkorni nurga qiyoslagan shoir she'riyatning yashab kelayotgani sababini uning badiiy kashfiyotlari bilan bog'laydi:

*Axir qancha qadim bo'lmasin dunyo
Bag'rida nur borki qarimas quyosh.*

Abdulla Oripov "Maftunkor she'riyat" maqolasida Hamid Olimjon ijodiga quyidagicha baho beradi: "Hamid Olimjonning otashin she'riyati o'zining nozik va inja ruhi, toza va beg'ubor til boyligi bilan muhtasham nazm koshonasini bugun ham bezab turibdi. Bu go'zal she'riyat haqida o'ylaganimizda ko'z oldimizdan betakror tashbihlar, latif tuyg'ularga yo'g'rilgan quyma satrlar o'ta boshlaydi" [Oripov 2019, 3]. Bu fikrlar Abdulla Oripovning Hamid Olimjon she'riyatini nechog'liq chuqur o'rgangani, shoir lirikasidagi nozik va inja ruhni yurakdan his etgani isbotidir. Shoir nazmidagi betakror tashbihlaru latif tuyg'ularga yo'g'rilgan quyma satrlaridan ilhom olganini ko'rsatadi. Bundan tashqari, Abdulla Oripov "O'zbekiston" qasidasida mana bunday yozadi:

*Ko'klamingdan olib sururni,
Dovruq soldi ustoz Olimjon –*

deya ulug' salafining peyzaj tasviri borasidagi yuksak mahoratiga ishora qiladi. "O'zbekiston" she'ridagi: "*Chor atrofda yoyganda gilam. Also yo'qdir bundayin ko'klam*" singari quyma satrlarni nazarda tutib, shoirning nazmiy salohiyatini yuksak darajada e'tirof etadi. Abdulla Oripov: "Hamid Olimjon lirikasi boshqa birorta shoirning lirikasiga aslo o'xshamaydi. Bu lirika marmar kabi tiniq, lekin sovuq emas", deb yozar ekan, ustozining individual ijodiy tafakkurini munosib baholaydi. Ijodda o'zigagina xos yo'l ochganini badiiy bo'yoqlarda ko'rsatadi.

Akademik Naim Karimov fikricha, Hamid Olimjon "...hayot-baxsh qudratga ega bo'lgan fikr va g'oyalarni yuksak she'riyat bilan uzviy ravishda birlashtira oladi. Uning lirikasida mujassamlangan fikr va kechinmalar kitobxon qalbini hamisha maftun etuvchi, unga estetik zavq bag'ishlovchi, uni nafosatning ilohiy olamiga olib kiruvchi shaklga egadir" [Karimov 2008, 361]. Haqiqatan, Hamid

Olimjon atigi 35 yil yashagan bo'lsa-da, bu qisqa vaqt oralig'ida yuksak badiiy-estetik quvvatga ega umrboqiy asarlar yarata oldi.

Abdulla Oripov Hamid Olimjonning latif she'riyatidan ham ko'p saboq oldi, lekin ijodda uni takrorlagan emas. Birgina qiyos: Hamid Olimjonning "O'zbekiston" she'rida ona Vatan madhi uning o'xshashi yo'q tabiati, beqiyos ko'klami orqali vasf etilgan bo'lsa, Abdulla Oripovning shu nomdagi qasidasida xalqimizning qadimiy va boy tarixi, buyuk siymolari obrazi, moziy voqeligining poetik tasviri vositasida butun murakkabligi, bor miqyosi bilan uyg'unlikda tasvirlanadi. Boshqacha aytganda, Abdulla Oripov Hamid Olimjon ijodiy tajribalarini davom ettirib, yangi badiiy kashfiyot darajasiga yuksaltirdi.

Abdulla Oripov "XX asr o'zbek adabiyotiga chaqmoqdek kirib kelgan" deya ta'riflanuvchi shoir Usmon Nosir xotirasiga atab "Armon" she'rini yozgan va shoir bu she'rda uning hayotdan bevaqt ko'z yumgani, ko'pchilikning diydoriga to'ymaganini aytadi:

*Nimaydi u? Ma'sum tuyg'uning
Oromiga sololgan g'avg'o?
Ne bo'lsa ham bolakay uning
Diydoriga to'ymadi aslo.*

Shoir "Ehtiyoj farzandi" kitobida Usmon Nosir haqida quyidagilarni yozadi: "Usmon Nosir shunday iste'dod egasiki, bamisoli tekkan joyini kuydirguvchi olovdir. Shoirning g'oyat qisqa umriga nazar solgan kishi juda uzoq o'ylarga tolisi shubhasizdir. Chunki bu chaqmoqdek umrda benihoya katta imkoniyatlar yonib ketganligini ko'rib va his qilib turasiz. Usmon Nosir ulug' va abadiy she'riyatning diydasidan oqib ulgurmagan shabnamdir, u hali qahqahaga aylanmay lablarimizda manguga qotib qolgan nim tabassumdir" [Oripov 1988, 82]. Bu fikrlar Usmon Nosir ijodi Abdulla Oripov adabiy-estetik qarashlarida munosib o'rin tutishi isbotidir. Lirik she'rlarida Usmon Nosir obrazi yorqin va ta'sirchan ifodalangani, maqolalarida shoir asarlarining teran tahlil etilgani Abdulla Oripovning adabiyotimizda chaqmoqday nurli iz qoldirgan bu ijodkorga bo'lgan ehtiromini va badiiy-estetik qarashlari takomilida uning ijodiy an'alaridan istifoda etganini tasdiqlaydi.

Abdulla Oripov milliy adabiyotimizning o'zigacha bo'lgan deyarli barcha shoir-u adiblari ijodiy yutuqlarini qunt bilan o'rgangan. Ular ijodidagi badiiyat sirlaridan o'zi uchun zarur xulosalarni chiqargan. Asarlarida ular erishgan muvaffaqiyatlarni yangi poetik kashfiyotlar bilan boyitgan. Shoir ustoz Mirtemir haqida, uning o'gitlari xususida "Ustoz Mirtemir saboqlari" nomli

she'rida, jumladan, quyidagicha yozadi:

*-Ishlang, - derdi Ustoz, - she'r bo'lsin ravon,
Mehnatdan qochmasin ijodkor xalqi.
Lekin kamsitmasdi bizni hech qachon,
Ustoz shuning uchun Ustozdir balki.*

Shoir bu pand-u nasihatlarini aslo unutmaydi. Ustozidan unga mehnatkashlik go'zal an'ana bo'lib o'tgan. Chunki so'zni qadrlagan, ijodda milliy ruh va yuksak badiiyat uyg'unligini mezon deb bilgan shoir bundan o'zgacha yo'l tutishi mumkin emas. Mirtemir ustozlik maqomining eng ahamiyatli jihati shogirdlarga hurmat bilan qarashi va so'zga mas'uliyat bobida ularga o'rnak bo'la olganidir. Mirtemirning zahmatdan halovat topgan ijodkor ekanini Abdulla Oripov "Shoir tabassumi" maqolasida chuqur mantiq asosida dalillaydi: "Mirtemir domlaning eng ibratli fazilatlaridan biri uning kamtarligi bilan bir qatorda, nihoyatda mehnatkashligi desam, yanglishmagan bo'lur edim. Ijod mashaqqatidan ozmi-ko'pmi xabardor bo'lgan har bir odam Mirtemir she'rlarini o'qiyotib, uning har bir satr ustida qanchalik ter to'kkanini tasavvur qilishi qiyin emas". Bu xususda Qozoqboy Yo'ldoshev ham shunday fikrlarni bildiradi: "Mirtemir olam hodisalari va odam ruhiyatini hech kim payqamaydigan yo'sinda ko'radi, boshqalarga o'xshamagan alfozda ta'sirlanadi, o'zgacha bir mantiq bilan izohlaydi, hech kim qilolmaydigan shaklda tasvir etadi" [Yo'ldoshev 2018, 58].

Abdulla Oripov ustozining xotirasiga bag'ishlangan "Karvon" she'rida:

*She'ringiz uchqur-u o'zingiz karvon,
Manzilga shoshilmay kelar edingiz -*

deb Mirtemir ijodiyotiga yuksak baho beradi va uni "karvon"ga o'xshatib, shogirdlari izidan kelayotganiga ishora qiladi.

Ijod zahmatidan lazzat topish, so'zga bo'lgan yuksak mas'uliyat, badiiy konsepsiyaning aniq va baland ekani Mirtemir va Abdulla Oripov ijodining asosini tashkil etadi. Chunki Abdulla Oripov bu borada Mirtemirga munosib izdosh bo'lishi barobarida ustozdan o'zib keta olgan nodir ijodiy salohiyat egasidir. Undagi iste'dodning boshqa ijodkorlardan nechog'liq baland ekanini his etgan Mirtemirning o'zi Abdulla Oripovga mana bunday baho bergan edi: "Abdulla Oripov. Shoir! Shoir bo'lganda ham anov-manovlardan emas. Xudo butun qilib berganlardan. Zo'r!".

Abdulla Oripov zamondoshi Erkin Vohidov to'g'risida

“Arslon chorlagandi”, “Erkin Vohidov xotirasiga” she’rlarini bitgan. Erkin Vohidov qaysidir ma’noda Abdulla Oripov bilan tuyg’ulari o’xshash ijodkor edi. Abdulla Oripov o’zi va Erkin Vohidov hayotiga nazar tashlab, hayotda o’z fikrdoshlarini topa olmay qiynalgan Erkin Vohidovning va o’z qismatiga munosabatini mana bu tarzda ifodalagan edi:

*Biz ham yuksaklarga tikkandik ko’zni,
Bizda ham bor edi matonat, bardosh.
Arslon chorlagandi qoshiga bizni,
Lekin qumursqalar bo’ldi safardosh.*

Bu o’rinda Abdulla Oripov va Erkin Vohidov shaxsiy hayoti bosib o’tgan umr yo’lidan xabardor bo’lgan o’quvchi shoir nimani nazarda tutayotganini yaxshi anglaydi. Zero, bu hayotda arslonsifatlardan ko’ra qumursqamonandlar ko’proq. Yuqoridagi satrlarda bu ikki nodir iste’dod egalarining ijodiy yuksalishiga to’g’anoq bo’lishga intilgan, ular salohiyatining yuzaga chiqmasligi uchun qo’lidan kelgan barcha harakatni qilgan ana shunday toifalarga obrazli munosabat ifodalangan. She’rning keyingi bandida shoir ijodiy safdoshini qumursqamonandlardan kelishi mumkin bo’lgan xatardan mana bu tarzda ogohlantiradi:

*Jami tiriklikka tanish shu xatar,
Qumursqa yaralgan yoppa talarga.
Do’stim, alam qilar, arslon bexabar,
Yem bo’lib ketsak shu qumursqalarga.*

Abdulla Oripov va Erkin Vohidov bir davrda yashab ijod qilgan ikki maslakdosh sifatida adabiyotimiz ravnaqiga munosib hissa qo’shdi.

Xulosa

Abdulla Oripov estetik qarashlarining adabiy-tarixiy omillari o’zbek adabiyotining asl sarchashmalariga borib taqaladi. Shoir salafklarini o’ziga nafaqat ijodda, balki maslak va yashash tarzida ham ustoz deb biladi. Ularning nomini chuqur hurmat va ehtirom bilan tilga oladi. Chunki ularning biri shoir uchun haqiqat, ikkinchisi mardlik, uchinchisi kurashuvchanlik, to’rtinchisi esa odamiylik timsolidir. Shoir ular adabiy merosini qunt bilan o’rganar ekan, bu ijodkorlar an’analari ta’sirida qolib ketmadi, balki ularni yangiladi, takomilga yetkazdi. She’riyatimizni yangi obraz va tashbehlar, badiiy kashfiyotlar va yangicha talqinlar bilan boyitdi. Zamonaviy o’zbek she’riyatida maktab yaratgan ijodkor sifatida millat adabiy-

estetik tafakkurini mislsiz darajada yuksaltirdi.

Adabiyotlar

- Эшонкулов, Ж. 2021. *Абдулла Қодирий ва ўзбек романчилиги*. Адабиёт халқнинг юраги. Очерк ва мақолалар. Тошкент.
- Каримов, Н. 2008. *XX аср адабиёти манзаралари*. Тошкент: O'zbekiston.
- Орипов, А. 2014. *Танланган асарлар*. Тошкент: Sharq.
- Орипов, А. 1988. *Эҳтиёж фарзанди*. Тошкент: Yosh gvardiya.
- Орипов, А. 2019. *Мафтункор шеърят. Ҳамид Олимжон. Танланган асарлар*. Тошкент.
- Қўшжонов, М. 2018. *Танланган асарлар*. Тошкент: Sharq.
- Йўлдошев, Қ. 2018. *Сўз ёлқини*. Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги НМИУ.
- Жабборов, Н. 2022. Поэтический синтез традиций Алишера Навои в поэзии Абдуллы Орипова. *in Library*, 22(1), 112-125.
- Абдулхакимова, О. 2022. "Abdulla Oripov she'riyatida xalqona uslub va milliy ruh uyg'unligi". *Узбекистан: язык и культура. Литературоведение* 1(2), 63-71.
- Абдулхакимова, О. 2023. "Shoir, she'r va so'z uchligining badiiy-estetik, liro-publitsistik talqinlari". *Узбекистан: язык и культура. Литературоведение* 2(2), 25-36.

The Commonality of Abdulla Oripov's Lyrical Conception with the Literary-Aesthetic Environment

Oybarchin Abdulhakimova¹

Abstract

The article examines the influence of Abdulla Oripov's great predecessors and contemporaries and his literary circle on the development of Abdulla Oripov's aesthetic views. Based on the analysis, it has been proven that the poet Abdulla Oripov's literary and aesthetic concept is

¹Abdulkhakimova Oybachin Nurboy kizi – Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: abdulhakimovaoybachin@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2428-7547

For citation: Abdulkhakimova, O. 2024. "The Commonality of Abdulla Oripov's Lyrical Conception with the Literary-Aesthetic Environment". *Uzbekistan: Language and Culture*. 1: 87 – 99.

closely related to the poetic world of his predecessors and contemporaries, from Cholpon and Abdulla Qadiri to Usman Nasir and Gafur Ghulom, from Oybek and Hamid Olimjon to Mirtemir and Erkin Vahidov. It is based on the fact that the poet renewed and improved creative traditions, enriched our poetry with new images and metaphors, artistic discoveries, and created a school of creativity.

Key words. *artistic-aesthetic thought, creative tradition synthesis literary-aesthetic, garage, artistic interpretation, creativity laboratory, differential attitude, poetic discovery.*

References

- Eshonqulov J. 2021. *Abdulla Qodiriy va o'zbek romanchiligi. Adabiyot xalqning yuragi*. Ocherk va maqolalar. Toshkent.
- Karimov N. 2008. *XX asr adabiyoti manzaralari*. Toshkent: O'zbekiston.
- Oripov A. 2014. *Tanlangan asarlar*. Toshken: Sharq.
- Oripov A. 1988. *Ehtiyoj farzandi*. Toshkent: Yosh gvardiya.
- Oripov A. 2019. *Maftunkor she'riyat. Hamid Olimjon. Tanlangan asarlar*. Toshkent.
- Qo'shjonov M. 2018. *Tanlangan asarlar*. Toshkent: Sharq.
- Yo'ldoshev Q. 2018. *So'z yolqini*. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU.
- Jabborov, N. 2022. Poeticheskiy sintez traditsiy Alishera Navoi v poezii Abdulli Oripova. *in Library*, 22(1), 112-125.
- Abdulxakimova, O. 2022. "Abdulla Oripov she'riyatida xalqona uslub va milliy ruh uyg'unligi". *Uzbekistan: yozik i kultura. literaturovedenie* 1(2), 63-71.
- Abdulxakimova, O. 2023. "Shoir, she'r va so 'z uchligining badiiy-estetik, liro-publitsistik talqinlari". *uzbekistan: yazyk i kultura. literaturovedenie* 2(2), 25-36.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni, Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

VIII.1. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*. Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VIII.2. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. "Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi". *UZA: O'zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar, Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "The Chicago Manual of Style, 16th Edition" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle> havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s).

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

- Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.
- Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.
- Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.
- Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE

Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439-58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405-50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.uzlc.navoiy-uni.uz
E-mail: uzlangcult@gmail.com

Bosishga 30.03.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garnituras.
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.